

POTREBA ZA ZAJEDNIČKOM ČUVAONICOM I RESTAURATORSKIM CENTROM ZAGREBAČKIH MUZEJA

Ivo Maroević
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske znanosti
Katedra za muzeologiju
Zagreb

Preventivna zaštita su sve aktivnosti koje se poduzimaju u cilju sprečavanja ili smanjenja promjena na predmetima u zbirci. Tzv. pasivne mjere preventivne zaštite su osiguranje odgovarajućih mikroklimatskih uvjeta, dok u aktivne mjere spada osiguranje odgovarajućih načina manipuliranja i su se nalazili i nalaze se Muzej grada Zagreba, današnji Hrvatski prirodoslovni muzej, Hrvatski povijesni muzej, Muzej suvremene umjetnosti, Atelier Meštrović, Galerija naivne umjetnosti, Muzejski prostor sa svojim dependansama kao što su Gradec i kula Lotrščak, te niz privatnih zbirki kao što su zbirka Cate Dujšin-Ribar, Gerersdorfer ili Gvozdanović. Postavljalo se temeljno pitanje je li moguće provoditi revitalizaciju toga zagrebačkog prostora tako, da ga se ne umrtvi suviše dominantnim poslovnim i muzejskim sadržajima. Posebno se raspravljalo o sudbini tzv. neatraktivnih sadržaja kao što su muzejske čuvaonice (spremišta građe) ili restauratorske radionice koje su zauzimale dio atraktivnih gornjogradskih prostora. Tada sam u tijelima i komisijama tadašnjih samoupravnih interesnih zajednica kulture predlagao stvaranje jedinstvene čuvaonice gornjogradskih muzeja koja bi uza se imala i zajedničku preparatorsko-restauratorsku radionicu, a koju bi valjalo smjestiti negdje u okolici Gornjega grada, tako da bude na udaljenosti do koje se može doći pješice, bez uporabe javnog prometa. Tada sam smatrao da bi to mogla biti lokacija u Medvedgradskoj ulici podno ili na mjestu tadašnje tvornice 'Astra'. Ni muzejska struka, a niti tadašnje političke strukture nisu prihvatile takvu ideju; struka opravdavajući se potrebom da svaki muzej ima svoju građu u svojoj zgradi, pod svojim okom, jer da takvo rješenje otežava studijski muzejski rad, a da prednosti oslobađanja prostora nisu takve da bi takva transformacija zavrijedila strukovnu pozornost; politika, pak, da je to suviše velika investicija koju nije moguće suvislo provesti, a etapni pristup nije poželjan.

Nešto ranije sam u okviru projekta objedinjavanja muzejskih institucija u Dubrovniku² predlagao sličnu ideju, sugerirajući koncepciju prezentiranja Dubrovnika kao muzejski interpretiranoga staroga grada u kojem bi bili integrirani muzejski sadržaji, crkvene zbirke i spomenici kulture, s time da se svi muzejski sadržaji koji nisu pristupačni publici kao što su spremišta muzejskih predmeta, radionice i slično, a koji ispunjavaju vrijedne stare prostore, presele iz dubrovačke povijesne gradske jezgre u okolici grada, gdje bi im se mogla izgraditi zgrada koja bi u potpunosti zadovoljavala sve klimatske i sigurnosne uvjete za čuvanje muzejske građe i omogućila kvalitetan tretman u prikladno opremljenim zajedničkim radionicama. Ni u Dubrovniku struka nije prihvatila ideju objedinjavanja i koncentrirane zajedničke kvalitetne brige za muzejsku građu, iako je politika bila prihvatila tu ideju kao ispravnu.

Što se u međuvremenu dogodilo na zagrebačkom Gornjem gradu? Utrošilo se mnogo novca na uređenje i adaptaciju pojedinih muzeja, a rezultati koji pokazuju brigu o pohrani i čuvanju muzejske građe gotovo da su neprimjereni količini ulaganja. Ni jedan od muzeja još nije dovršio svoju prostornu organizaciju. Hrvatski prirodoslovni muzej uredio je novu čuvaonicu u

novosagrađenim podzemnim prostorima ispod unutrašnjeg dvorišta muzejske zgrade. Ti su prostori zbog nekvalitetne izvedbe i prodiranja vlage teško upotrebljivi za tu namjenu, komunikacija s njima je izrazito nepovoljna, a prostor premalen za pohranu velike količine materijala prirodopisnih zbirki. Hrvatski povijesni muzej još uređuje svoje prostore u vrlo skućenim okvirima kasnobarokne palače Vojković-Rauch. Čuvaonice su skromne i neprimjerene, dijelom u podzemnim prostorima palače, dijelom u obnovljenoj dvorišnoj zgradi. Obnova Muzeja grada Zagreba u negdašnjem samostanu klarisa upravo se dovršava. Čuvaonice su dijelom u potkrovlju, a dijelom će biti u prostorima negdašnje žitnice i škole, zgradama koje su prizidane uz Popov toranj, s time da uvjeti čuvanja nisu primjereni vrijednosti muzejske građe. Radionice su u kvalitetnim povijesnim prostorima. Muzej suvremene umjetnosti i dalje nema adekvatne čuvaonice, kao ni Muzej hrvatske naivne umjetnosti, dok je Muzejski prostor tako i tako samo izložbeni prostor, koji nema potrebe za čuvaonicom.

U međuvremenu sam u ljetu 1990. boravio u Washingtonu na godišnjem skupu ICOM/ICTOP-a³ i tom prigodom imao priliku posjetiti "Museum Support Center" pokraj Washingtona, gdje sam se uvjerio da su ideje, koje sam nudio u Zagrebu i Dubrovniku, već ostvarene u SAD-u i da uz manje nedostatke pokazuju izrazite prednosti, posebice u odnosu na nacionalni prirodoslovni i povijesni muzej, kao i na muzeje koji djeluju u okviru Smithsonian Institution.

Pripremajući ovaj tekst, dobio sam vrlo opširnu informaciju o strukturi "Museum Support Center"⁴, koju ću ovdje objaviti da se stekne uvid u ono što su muzealci u SAD-u uz pomoć državnih vlasti učinili, koncentrirajući čuvaonički i laboratorijski prostor zajedno s restauratorskim radionicama, objedinjujući time potrebe stanovitog broja muzejskih institucija.

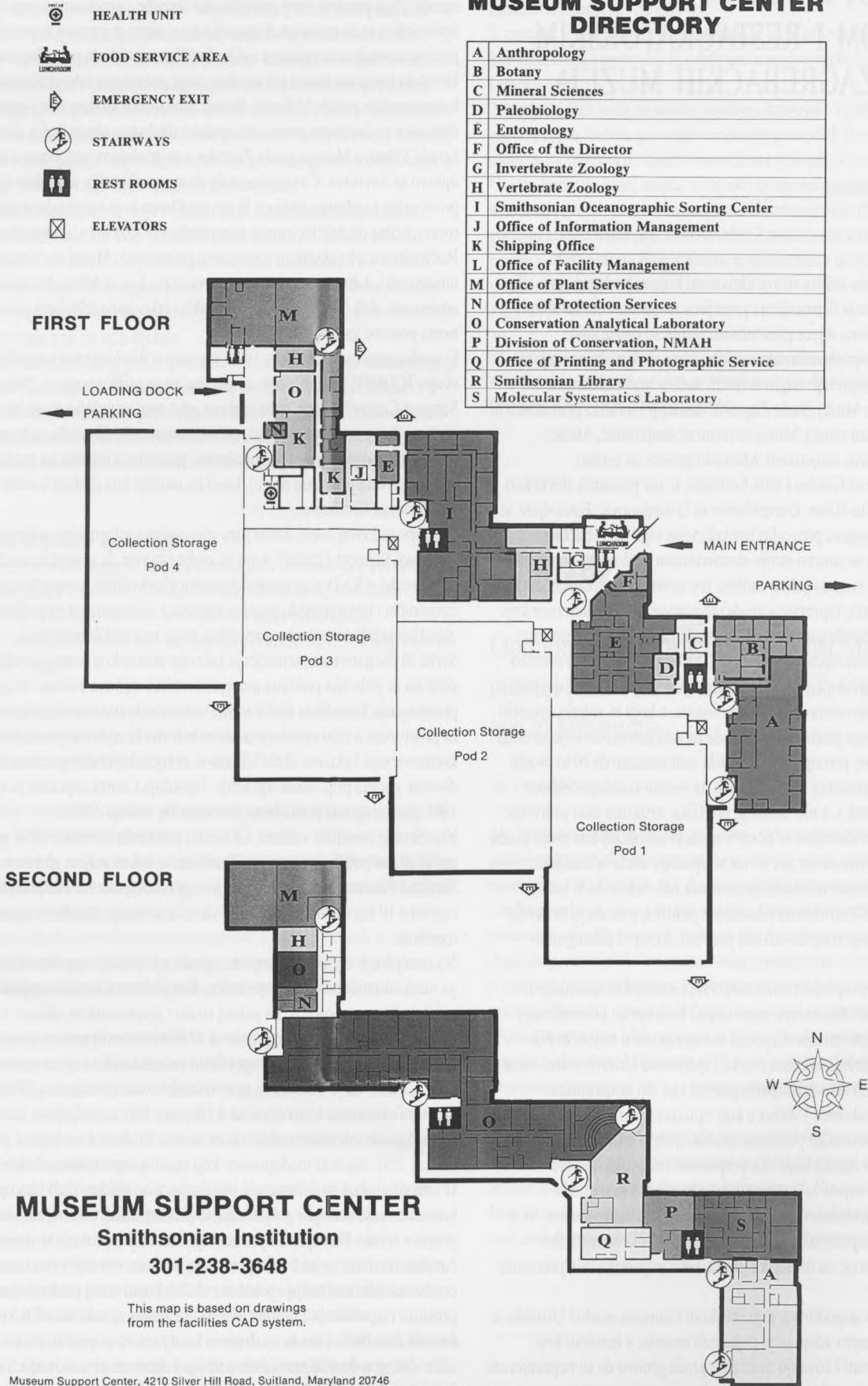
Svrha ili inicijativa za utemeljenje takvog muzejskog centra potekla je od ideje da se poboljša pohrana muzejskih zbirki, njihova zaštita i mogućnosti proučavanja, kako bi se djelotvorno "odgovorilo na neprekidni rast potreba za prostorom u cilju smještaja nacionalnih zbirki, njihova proučavanja, konzerviranja i aktivne skrbi". Planovi za izgradnju takvog centra izrađeni su desetak godina prije same izgradnje. Izgradnja Centra započela je u siječnju 1981. god., a zgrada je službeno otvorena 16. svibnja 1983.

Pravokutno zemljište veličine 1,8 hektra poklonila je vojska 1974. god. Jedna mu je strana pokrivena šumom. Zemljište se nalazi pokraj glavne ceste Suitland Parkway, pokraj raskrižja triju glavnih cesta, na udaljenosti od otprilike 10 km od Washingtona. U okolici su manje stambene zgrade i trgovine.

Na zemljištu je izgrađen kompleks zgrada u kojima je smješten Centar. Tvori ga niz dvokatnih betonskih spremišta, bez podruma, s malo vanjskih prozora, jednim ulazom za osoblje na jednoj strani i gospodarskim ulazom za kamione na drugoj strani. Centar raspolaže sa 47.000 četvornih metara prostora. Zgrade su komponirane tako da čine spoj četiri pravokutnika koji se međusobno dotiču, s time da je 1/5 svakog pravokutnika malo odmaknuta. Dvije trećine prostora zauzimaju četiri čuvaonice (depoa). One su odijeljene od druge strane zgrade internom natkrivenom ulicom širokom 6 m, koja se proteže u cik-cak liniji slijedeći međuprostor koji razdvaja spremišne od radnih prostora. U tom su prolazu smještene sve instalacije, a on ujedno služi i kao prostor za komuniciranje osoblja i posjetitelja, te promet malih električnih vozila za prijenos tereta. Na suprotnoj strani toga središnjeg prolaza, tj. nasuprot čuvaonica nalaze se na 2 kata prostorije za konzerviranje i restauriranje predmeta, administraciju i pomoćne službe (sigurnost i postrojenja). Taj dio prostora raspolaže sa 250 soba. Vanjski su zidovi zgrada debeli 0,5 m. Prolazi između čuvaonica i ureda na drugom katu prolaze poprečno preko središnje ulice, dok se u čvorištima nalaze stubišta i dizala za oba sadržaja. Svaka od četiri čuvaonice ima ulaz za osoblje i pomična široka vrata za prijevoz i unos muzejskih predmeta. Ukupna površina čuvaonica je 30.000 četvornih metara, a

MUSEUM SUPPORT CENTER DIRECTORY

A	Anthropology
B	Botany
C	Mineral Sciences
D	Paleobiology
E	Entomology
F	Office of the Director
G	Invertebrate Zoology
H	Vertebrate Zoology
I	Smithsonian Oceanographic Sorting Center
J	Office of Information Management
K	Shipping Office
L	Office of Facility Management
M	Office of Plant Services
N	Office of Protection Services
O	Conservation Analytical Laboratory
P	Division of Conservation, NMAH
Q	Office of Printing and Photographic Service
R	Smithsonian Library
S	Molecular Systematics Laboratory

zapremnina 255.000 prostornih metara. U svakoj od čuvaonica može se kreirati potrebni primjereni raspored mobilnih polica i prolaza kroz sva tri kata. Tako je, primjerice, čuvaonica br. 3 predviđena za mokre preparate i zato ima spremnike za formaldehid ili alkohol. Svaki se od prostora može stalno ili privremeno odvojiti i osigurati čeličnim pregradama i vratima s mogućnošću sigurnog zatvaranja. Čuvaonica br. 4, tzv. high bay, izuzetno je visoka zbog smještaja lađa, kitova i indijanskih totemskih stupova.

Dijelovi zgrada za smještaj ureda i laboratorija imaju velike prozore zaštićene staklom s UV-filtrima i ventilacijske kanale za odvod isparavanja neželjenih plinova i raznih mirisa. Sve su podne površine pokrivene pločicama sa specijalnom drenažom, a prostorije osigurane protiv mogućnosti eksplozija, kao i opskrbljene: zrakom, plinom i dejoniziranom vodom za potrebe istraživača i restauratora ili preparatora. Sobe koje imaju uređaje za rentgensko snimanje obložene su olovnom zaštitom.

U prijamni dio dolaze kamioni. On je opskrbljen vratima koja se automatski podižu, mjestom za sigurnosnu kontrolu, kompjuteriziranim sustavom bilježenja ulaska i izlaska predmeta iz zbirke, hladnjakom, prostorom za dekontaminaciju, opremom za klimatizaciju i velikim prostorom za tretiranje uzoraka morskih životinja vrućom vodom za odvajanje mesa od kosti tih životinja. Zgrade su opremljene opremom za održavanje temperature od 21(+/-1°C i relativne vlage od 50% u svim prostorima, čitavu godinu. Uz to se provodi integrirani sustav inspekcije svih materijala koji ulaze. U prostorijama je zabranjeno konzumiranje jela i pića i pušenje. Instalirano je 3000 stupica za kukce i gamad, koje se redovito pregledavaju i mijenjaju svaki tjedan.

Iz sigurnosnih se razloga zahtijeva da na ulazu posjetitelji i personal preuzimaju značke za ulaz u zgradu, a posebne ključeve ili kartice za ulaz u pojedine sobe ili prostore. Čitav je kompleks zaštićen alarmnim sustavom, s internom i eksternom televizijom i 24-satnim boravkom i djelovanjem službenika sigurnosti u zgradi. Zaštita od požara organizirana je tako da se detektori dima i topline elektronski prate, a sprinkleri za gašenje požara instalirani su u svim dijelovima zgrade.

U Centru je zaposleno 250 ljudi. Direktorov ured ima 8 ljudi, konzervatorsko-analički laboratorij 34 zaposlena, istraživački odjel ima 9 ljudi. Prostore za edukaciju mladih stručnjaka smješteni su u 12 soba, a u njima radi 7 stručnjaka za konzerviranje i to: 2 za namještaj, 2 za druge predmete, te po 1 stručnjak za slike, papir i tekstil.

U okviru Centra nalaze se istraživački prostori za National Museum of Natural History, National Museum of Man i Smithsonian Support Services. Za Nacionalni prirodoslovni muzej rezervirano je 90 soba za 90 istraživača, koji dolaze raditi prema vlastitim programima, i to iz: antropologije, botanike, mineralogije, paleobiologije, entomologije i zoologije kralježnjaka i nekrležnjaka. U okviru ovih sadržaja djeluju: Odjel za konzerviranje i Laboratorij za molekularnu sistematiku Prirodoslovnog muzeja, kao i Smithsonianjev oceanografski centar.

Federalna vlada SAD-a financira programe školovanja 8 konzervatora godišnje u ovom Centru i brine se za proširivanje spremnišnih kapaciteta. Od ukupnog broja kolekcija koje se čuvaju u Centru 2/3 su iz National Museum of Natural History, a 1/3 iz National Museum of American History. Čuvaonice su do sada ispunjene sa 1/3 kapaciteta. Upravo se dovršava realizacija novoga strateškog plana smještaja muzejskih predmeta iz Smithsonian Institution, koji je zacrtan 1991. god.

Ovaj dosta iscrpni prikaz washingtonskog 'Museum Support Centre' samo je model koji nam govori da je viziju zajedničke muzejske čuvaonice s restauratorskim radionicama moguće zamisliti i ostvariti. Zagrebačka muzejska situacija pokazuje veliku koncentraciju muzejskih ustanova na području povijesne gradske jezgre Gornjega i Donjega grada. Ni jedan od tih muzeja, osim Etnografskog muzeja i dijelom Muzeja za umjetnost i obrt i Strossmayerove galerije starih majstora HAZU, nije smješten u

prostoru koji je građen za smještaj muzejske institucije, a niti jedan (osim Muzeja Mimara i Muzeja za umjetnost i obrt nakon adaptacije) za suvremenu muzejsku funkciju. To su uglavnom preuređene povijesne zgrade u koje su uneseni muzejski sadržaji, s time da se uvijek veća briga posvećivala izložbenim prostorima nego čuvaonicama ili restauratorskim radionicama. Nabrojimo muzejske institucije na spomenutom području. Uz već navedene gornjogradske muzeje ili netom spomenute velike muzeje u Donjem gradu, tu se još nalaze Hrvatski školski muzej, Arheološki muzej, Moderna galerija, Muzej Mimara i na rubovima Tehnički muzej i Tiflološki muzej. Kvaliteta, opremljenost i veličina prostora, kao i mogućnost osiguravanja kvalitetnih uvjeta za pohranu predmeta u čuvaonicama navedenih muzeja ne odgovara standardima čuvanja muzejskih predmeta, posebice onih vrjednijih i osjetljivijih. Broj, kvaliteta i opremljenost preparatorskih i restauratorskih radionica u većini tih muzeja nije dostatna za normalnu skrb, održavanje i popravak oštećenih predmeta. Na drugoj, pak, strani, smještaj čuvaonica i radionica u vrijednim prostorima povijesnih zgrada ne pridonosi njihovoj kvalitetnoj uporabi i javnoj dostupnosti, a njihovo opremanje suvremenim i nužnim uređajima za kvalitetno funkcioniranje izaziva grubo zadiranje u oblik i strukturu povijesnih građevina u kojima su smješteni ili pak dogradnje koje je teško uskladiti s povijesnim ambijentom.

U svakom slučaju, individualno rješavanje potreba za čuvaonicom i odgovarajućom restauratorskom radionicom u okviru svakog pojedinog muzeja u Zagrebu izaziva niz velikih problema, koje je ponegdje izrazito teško, a ponegdje nemoguće riješiti. Stoga bi model koji nam nudi bogato američko društvo s washingtonskim 'Museum Support Centre' valjalo ozbiljno razmotriti i prilagoditi ga našim potrebama i mogućnostima vodeći računa o evidentnim gospodarskim prednostima u organizaciji, djelotvornosti investicije, mogućoj koncentraciji specijalista i bazom za buduće školovanje restauratorskih stručnjaka, potrebnih u mnogim zavičajnim i lokalnim muzejima diljem Hrvatske.

Analizirajući zagrebačku situaciju, ovakva bi centralna čuvaonica mogla funkcionirati kao središte za kvalitetnu pohranu umjetničkih slika i drugih umjetnina, arheoloških i prirodoslovnih muzejskih predmeta, predmeta povijesnih zbirki nacionalnog i lokalnog značenja, kao i predmeta umjetničkog obrta, koji nadilaze kapacitete u postojećim muzejima i koji zahtijevaju uvjete koje im može pružiti takav zajednički centar. Ovakav centar mogao bi otvoriti mogućnost da se u prostorima postojećih čuvaonica zagrebačkih muzeja otvore studijske čuvaonice prilagođene za korištenje i istraživanje određenog broja muzejskih predmeta koji su predmet aktualnog znanstvenog interesa pojedinog istraživača ili kustosa, ili koji služe za pripremu nekih većih izložbenih ili komunikacijskih projekata. Pohranjivanje muzejskih predmeta, koji u određenom trenutku ulaze u kategoriju pasivnih ili inaktivnih predmeta sa stanovišta aktualnog interesa, u zajedničku čuvaonicu otvorilo bi prostor za pohranu muzeološko aktivnih predmeta u muzejske studijske čuvaonice, gdje bi oni bili u direktnom dodiru s kustosima i potencijalnim drugim istraživačima.

Izgradnjom takvog muzejskog centra oslobodili bi se relativno veliki prostori u zagrebačkim muzejima, koji danas služe za pohranu muzejske građe. Ti bi se prostori mogli dijelom koristiti kao studijske čuvaonice, dijelom kao posebne studijske zbirke namijenjene istraživačima i specijalistima, a dijelom kao prostori čijom bi se uporabom povećao opseg izložbenih ili radnih prostora dotičnog muzeja.

Takav bi centar valjalo izgraditi po principima koji su vrlo jasno istaknuti u primjeru washingtonskog 'Museum Support Centre' a to su: fleksibilnost prostora čuvaonice, odijeljenost čuvaonice i radionice, optimalni klimatski uvjeti za muzejsku građu sa središnjom regulacijom, pročišćavanjem zraka i zaštitom od svjetla, jedinstvenost upravljanja i kontrole nad ulazom i izlazom predmeta, posebni ulazi za osoblje i goste istraživače i za muzejsku građu,

bolnički sustav prijama predmeta uz prethodni pregled i dezinfekciju, stroga kontrola pojave kukaca i ostale gamadi. Prostor za izgradnju centra valjalo bi tražiti u sjevernim dijelovima grada gdje je zrak čišći, gdje nema suviše prometa (da se predmeti zaštite od fotosmoga), magle i vlage i gdje je pristup iz svih gradskih muzeja relativno prikladan. Arhitektura bi trebala biti horizontalno raščlanjena, s maksimalnom visinom od dva kata i mogućnošću da se čuvaonički prostori vertikalno podijele na najviše tri razine. Vezivanje ovog centra uz moguće programe školovanja restauratora i preparatora za sav onaj materijal koji se čuva u zagrebačkim muzejima više je nego korisno. Ovaj bi centar u tom smislu mogao imati ulogu klinike, preslikavajući na taj način iskustva medicinskih fakulteta i visokih škola.

Organizacijski gledano, ovaj bi muzejski centar trebao biti samostalna institucija, vezana uz Ministarstvo kulture, a informatički povezana s budućom direkcijom za muzeje ili Muzejskim dokumentacijskim centrom (ako se prihvati takvo rješenje). Ravnateljstvo centra trebalo bi biti sastavljeno od ravnatelja muzeja čija se građa čuva u centru i od predstavnika države i Državne uprave za zaštitu kulturne i prirodne baštine. Osnivanjem ovakvog centra, u Zagrebu bi se na najvišoj razini mogla ostvariti ideja da se čuvanjem muzejske građe bave specijalisti: čuvari, dokumentaristi i restauratori, koji nisu direktno znanstveno vezani uz proučavanje muzealnosti dotične muzejske građe. Njihova bi zadaća bila da na najvišoj etičkoj osnovi skrbe za povjerenu im kulturnu i prirodnu baštinu u obliku muzejske građe i da u suradnji s kustosima muzeja, čija im je građa povjerena na čuvanje, obavljaju one zaštitne radnje koje će maksimalno očuvati osobine muzealnosti svih muzejskih predmeta i omogućiti im dug i kvalitetan život.

Na kraju se postavlja pitanje gospodarske opravdanosti izgradnje takvoga muzejskog centra ili središnje muzejske čuvaonice. Mislim da je Zagreb sazreo za takvo rješenje. Do sada su u Zagrebu izgrađeni: središnje nacionalno kazalište, dvije koncertne dvorane, dvije zgrade Nacionalne i sveučilišne knjižnice i veliki izložbeni prostori za povremene izložbe (Umjetnički paviljon i Muzejski prostor). Zagreb nikada nije imao snage izgraditi ni zgradu nacionalnog muzeja niti onu nacionalne galerije. Zagreb je u svojoj povijesti izgradio samo jednu zgradu posvećenu muzejskoj namjeni, a to je zgrada današnjeg Etnografskog muzeja, koja je sagrađena kao zgrada Trgovačko-obrtničkog muzeja početkom 20. st. Prema tome, Zagreb, kao hrvatska metropola, ima još uvijek velik dug prema muzejskoj djelatnosti unatoč naporima posljednjih godina da se niz muzeja uredi u adaptiranim prostorima raznih povijesnih zgrada. Izgradnjom predloženog centra prihvatila bi se teza da je skrb za muzejsku građu primarna zadaća današnjice, jer je briga za izložbene i radne prostore u muzejima relativno zadovoljena. Time bi se na jednome mjestu stvorili idealni uvjeti za pohranu i skrb nad muzejskom građom izrađenom od različitih materijala, s različitim stupnjevima sačuvanosti i oštećenosti. Time bi se isto tako djelomice integrirala muzejska djelatnost u gradu i čvršće povezala ključna nacionalna građa u mnogim zagrebačkim muzejima. Ovaj bi primjer mogao biti poticaj da se na nižim razinama ostalih većih gradova u Hrvatskoj (Split, Dubrovnik, Zadar, Osijek, Rijeka, Pula, Varaždin) uspostave slična središta, čime bi se ustanovila i određena hijerarhija skrbi i profesionalne odgovornosti za očuvanje, stanje i održavanje muzejske građe. Bilo bi vrijedno uputiti se u tom pravcu i ostvariti jedinstvenu državnu brigu za ovaj dio kulturne i prirodne baštine.

Bilješke:

¹ Provedbeni urbanistički plan uređenja i revitalizacije Gornjega grada i Kaptola (1979.-80.); bio sam konzultant Urbanističkog zavoda grada Zagreba.

² Projekt reorganizacije muzejske djelatnosti na području općine Dubrovnik (1985.-87.) - bio sam voditelj projekta.

³ ICOM/ICTOP = ICOM-ov međunarodni komitet za obrazovanje muzejskog osoblja.

⁴ Materijal sam dobio posredstvom E-mail 8. ožujka 1996. od gosp. Davida Listona iz Smithsonian Institution, Washington.

Primljeno: 10. 3. 1996.

SUMMARY

Common Depot and Restoration Workshop for Zagrebian Museums

By Ivo Maroević

The author recalls the discussions on the numerous museums concentrated in the historic city center in relation to the program of revitalization which was being planned some twenty years ago, and reminds us of his proposal to make more gallery space available in their attractive location by opening a common depot and workshops in one of the less attractive side streets within the walking distance of the old center. His proposal was then rejected by both museums and politicians, on the grounds that this would interfere with research and would involve unwanted expense.

In the meantime, the museums in the historic center of Zagreb, most of them housed in historic buildings which are cultural monuments by their own right and cannot be adapted properly to provide minimum protection and preventive protection the collections in spite of considerable investments, are still trying to cope with the grave problem of lack of space, while their elegant historic rooms are being taken up by inadequate depots, workshops and offices, instead of serving as galleries.

In author's opinion the individual coping with these problems is not likely to bring about considerable improvement of the present situation in spite of heavy funding of such project. He still sees the solution to the problem in the joint effort to concentrate resources in order to make a project of a central depot. The author was reminded of this situation and further convinced that his idea was justified when he visited the Museum Support Center in Washington, D.C. and saw the idea realized. The design of the Support Center follows the soundest principles of preventive protection and security: flexible space, depots separated from workshops, centrally regulated optimal micro environment with air purifiers and light protection, central control of incoming and outgoing objects, separate entrances for objects, personnel and visitors, system of tight control of objects and their disinfecting, tight control of pest. It contains specialized depots, laboratories, workshops and working space for the visiting researchers, and provides its own specialists: restorers, analysts and researchers who take care of the objects entrusted to the Center and train students for various specialization in the field. The author believes that similar centers, designed after the principles applied in the design of Museum Support Center in Washington, adapted to the specific local needs and providing common depots and workshops for all museums of the city, are still the best answer to the preservation of collections and the spatial problems of museums, not only for Zagreb, but also for other cities. Such central depots would provide the best possible protection for the "passive" museum objects and enable museums to open more galleries, as well as small depots for research and study in their buildings in city centers. The collections would be protected in a highly professional manner by the specialists for the protection and preventive protection, which would guarantee them long and sound life. Moreover, the museums would also profit from such centralization in the terms of education of restorers and other specialists which are now badly needed by all.